

На прикладі однієї ЛСГ ми розглянули системні зв'язки між лексемами. Як бачимо, межі окремих ЛСГ незамкнені. Окремі лексеми можуть належати до кількох ЛСГ одночасно, утворюючи перехрещення різних систем.

Лексико-семантична група «терміни гончарського рахунку...» демонструє, наскільки багата й різноманітна лексика гончарів, адже кожна її складова являє собою певну систему, в межах якої відбуваються зв'язки. Кожна з обстежуваних лексем значною мірою архаїзована, на відміну від тих, що входять до інших лексико-семантичних груп.

Джерела та література:

1. Василенко В.И. Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губернии. – Харьков: Типография «Печатное Дело», 1902. – 80 с.
2. Кривчанська Марія. Лексика гончарного промислу Полтавської області. Національний архів українського гончарства. – Київ, 1996. – Ф. 1. – Оп. 2. – Од. зб. 38. – Інв. № 2154. – 332 арк.
3. Пошивайло Олесь. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України: Гетьманщина. – Опішне: Українське Народознавство, 1993. – 280 с.
4. Спанатій Любов. Гончарна лексика в говорах української мови: автореферат дисертації канд. філол. наук. – Київ, 1997. – 16 с.
5. Словник української мови: в 11 томах. АН УРСР, Інститут мовознавства / За ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка. – Том 10, 1979. – 660 с.

УДК 39(477.53) 008 «195/20»

ЛЕМКИ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІ НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ: ДО ПИТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЕТНОГРАФІЧНОЇ ГРУПИ УКРАЇНЦІВ

**Лариса Шаповал
(м. Полтава)**

У статті висвітлюються регіональні особливості традиційно-побутової культури лемків після депортації з села Кам'яна Ново - Санчівського повіту Краківського воєводства (Польщі) на територію Полтавщини до сіл Зіньківського району Полтавської області, стійкі елементи етнокультури, трансформацію самосвідомості лемків-переселенців, відстоювання ними національно-культурної ідентичності в Україні. Наголошується, що зберігши у побутовому вжитку давній мовний пласт, побут лемки продемонстрували потужні ресурси у протистоянні колонізації і відстоюванні національної ідентичності. Останні носії лемківської спільноти на Зіньківщині, яка була найчисельнішою на території Полтавщини

ідентифікують себе українцями, не поляками, нині знаходяться під загрозою зникнення у місцевому етнічному середовищі.

Ключові слова: *етнографічна група, лемки, депортація, традиційна культура, національна ідентичність, традиція, звичай, релігійність, регіональна ідентичність.*

Культурна й побутова дійсність українського народу має розмаїтий регіональний колорит, що виявляє специфіку етнографічних груп – бойків, гуцулів, лемків, поліщуків й литвинів. Зберігши у побутовому вжитку давній мовний пласт, унікальний побут лемки продемонстрували потужні ресурси у протистоянні колонізації і відстоюванні національної ідентичності. Сьогодні ми маємо осередки лемківської культури на Полтавщині завдяки компактному поселенню лемків в Зіньківському районі, що забезпечує збереження, трансформацію між поколіннями лемківських традицій, які можливо ще виявити і вивчити, що доводить етнічну єдність лемків з українцями.

Авторка статті ставить за мету: дослідити регіональні особливості традиційно-побутової культури лемківської громади Зіньківського району Полтавської області після депортації з с. Кам'яна Ново-Санчівського повіту Краківського воєводства (Польщі), виявити стійкі елементи етнокультури, вивчити процеси трансформації самосвідомості лемків й відстоювання національно-культурної ідентичності на території України.

Історіографія теми досліджень етнографічної групи лемків є об'ємною. Перші наукові праці про Лемківщину, її населення належать І. Вагилевичу [3], вченим із Польщі, Словаччини, Чехії, Румунії, Угорщини, зокрема: М. Хилінському, С. Удзелі, І. Коперницькому. Аналіз громади лемків в останній третині ХІХ – першій половині ХХ ст. як форми громадського самоуправління в реалізації урядових законів і розпоряджень органів влади та огляд історіографії лемківської культури проведено О. Турчаком [31]. Етнографічне вивчення Лемківщини здійснювали І. Лемкін [17], М. Худаш [32], М. Мушинка [21], І. Карпенко [10], І. Зілінський [9], Ю. Сливка [8], Д. Солинко [15], І. Красовський [14-16]. У 70-80 рр. ХХ ст. вивчення Лемківщини активізували науковці Музею етнографії та художнього промислу, Інститут народознавства НАНУ (м. Львів) та ІМФЕ НАНУ імені М. Т. Рильського (Київ). У радянську добу тема депортації лемків з Польщі не висвітлювалась, з утвердженням в Україні незалежності з'явилися ґрунтовні розвідки М. Якименка [20, 33], М. Наконечного [22, 23], В. Кіцака [11-13], С. Сергійчука [28], Ю. Сороки [29], С. Різніченко [27], І. Оленич [24]. У 1990-х рр. з'явилась ґрунтовна праця «Лемківщина: земля, люди, історія, культура» [18]. На сучасному етапі дослідниками лемківської культури є Ю. Гошко [5, 6], А. Бата [1], Я. Бодак [2], Є. Гайова [4], І. Дуда [30], А. Данилюк [7], М. Янко [34], І. Любчик [19].

Лемки є етнографічною групою українського народу, які проживали на схилах східних Бескидів між річками Сян і Попрад на захід від ріки Уж. Історія лемків, їхня доля серед етнографічних груп українців найбільш сповнена драматичними подіями, оскільки межі території розселення лемків, їх політичний статус і державна приналежність часто змінювалися. Внаслідок польсько-німецької колонізації краю, у результаті якої північний кордон лемківської етнографічної території переміщувався більше на південь у 1772 р. після Першого поділу Польщі Лемківщина, будучи в складі Галичини опинилася під владою Австрії. Безземелля, соціальне і національне гноблення призвели до масової еміграції лемків, починаючи з 1870-х рр. на Американський континент. Після Жовтневого перевороту в Росії й розпаду Австро-Угорщини спроба лемків утворити власну державність не мала успіху, їх територія була розділена між Польщею та Чехословаччиною. «Особливо тяжкі випробування, – стверджує В. Кіцак, – випали на долю лемків під час Другої світової війни й післявоєнні роки. У результаті обміну між українським і польським населенням відповідно до Угоди між РНК УРСР та ПКНВ від 9 вересня 1944 р. перед виселенням представники влади описували, оцінювали нерухомість: майно, рілля, ділянки лісу, пасовища, що залишались в Польщі. «Близько 500 тисяч лемків покинули споконвічну територію і переселилися у Львівську, Тернопільську, Миколаївську, Херсонську, Полтавську області, а 150 тисяч лемків, що залишилися, польський уряд переселив у 1944 р. в західні воєводства країни. Пізніше частина їх повернулася в Карпати» [13, с. 97]. До перелічених територій В. Наконечний називає області переселення депортованих лемків: Сталінську (Івано-Франківську), Вінницьку, Сумську, Запорізьку, Одеську, Дніпропетровську, Херсонську, Кіровоградську, Харківську [23, с.165]. Внаслідок операції «Вісла» (квітень – липень 1947 р.) польським керівництвом прийнято рішення про виселення українців із етнічних земель українців (Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Лемківщини) і переселення їх у західні та північні райони УРСР. «Відповідно до листа Голови РНК УРСР М. Хрущова Голові РНК СРСР Й. Сталіну від 1 листопада 1944 р. в Польщі нараховувалося 350500 осіб. У східних областях України мало бути поселено 278 284 закерзонці. З них найбільше планувалось розселити в Дніпропетровській (36 800 особи) та Одеській (35 484 особи) областях. У Західній Україні мали оселити 72 216 особи, з них планувалось розмістити в Рівненській (26 216 осіб) та Львівській (17 508 осіб) областях. В Польщі взято на облік 49 7682 українців (125 949 сімей). До липня 1946 р. евакуйовано 482 880 чоловік», – зазначає В. Наконечний [23, с. 164]. М. Якименко стверджує: «що процес виселення лемків з їх споконвічних земель розпочався 1 листопада 1944 р., коли був відправлений перший ешелон з лемками села Стрільці Грубешівського повіту. Ешелон складався з

28 вагонів, що повезли в УРСР таємно 78 господарств, 290 осіб. Останній потяг було відправлено 12 липня 1946 р. із Владавського повіту у складі 15 вагонів (27 господарств, 71 особа). За планом розподілу було передбачено відправити на Полтавщину 12 280 осіб. Перша партія депортованих українців прибула на Полтавщину в грудні 1944 р. – 7 осіб; у січні 1945 р. – 29 осіб; липні 1945 р. – 2094 особи. Станом на 10 січня 1946 р. в райони Полтавської області з Польщі (Кракова, Білостока, Любліна і Бреста) було доставлено 1910 сімей – 8 171 особу. Внаслідок насильницької депортації, що розпочалася у вересні 1945 р., а закінчилася у серпні 1946 р., в УРСР було переселено 482 тисячі осіб» [20, с. 5]. В 1945 р. на Зіньківщину депортували 57 лемківських родин, зокрема в село Лютенські Будища – 20 сімей. Лемки переселені в Зіньківський район Полтавської області, проживали в селі Кам'яна Ново-Санчівського повіту Краківського воєводства. Людей примусово завантажували в залізничні потяги разом із худобою. Спочатку їм говорили, що вони будуть жити разом, а після прибуття в м. Гадяч Полтавської області їх розселили по 2-3 сім'ї в села Зіньківського району: Шилівка, Княжа Слобода, Петрівка – Прислопські, Ткачки, Хохолі, Хіляки, Фучки; Лютенські Будища – Хмелі, Полянські, Фучки, Жиличі, Олешневичі; Горобії – Горощаки; Бірки – Мохнацькі, Воленцаки. Список членів родин переселених у 1945 р. із Польщі до сіл Княжа Слобода, Петрівка Шилівської сільської ради надав В. Прислонський, котрий є нащадком лемків с. Кам'яна Краківського воєводства. Через рік частина переселенців із Полтавщини повернулися в Тернопільську, Львівську, Івано-Франківську області. «Вирвані з материзни, малої батьківщини лемки не втратили глибин етнічної культури», – наголошує В. Наконечний [23, с. 196].

У Полтавській області (м. Полтава, Полтавський, Решитилівський, Машівський, Ново-Санжарський, Гадяцький, Котелевський, Зіньківський райони) проживало на 1997 рік 10 тисяч лемків. У Зіньківському районі – тисяча осіб, тобто 57 сімей. Це вихідці із польських сіл Кам'яна, Поляни, Лабова, Нова Весь, котрі у квітні 1945 р. залишили Ново-Санчівського повіт (Польща): Марина, Василь, Антон Фучки, Йосип, Ольга Полянські, Онуфрій, Ганна Олешневичі, Іван Жилич, Антон Хміль, Стефан Ткачик, Петро Прислопський, Мохнацькі: Марія, Галина, Меланія, Степан, Воленцаки: Софія, Теофіл, Іван, Антоніна, Любов, Марія, Павло, Надія, Олена, Степан, Хіляки [20, с. 27]. «Коли подали вантажні вагони, то лаштувались 2 доби, а їхали до станції Гадяч 6 тижнів, і це багатодітні сім'ї, ще й з худобою. Маленьких дітей везли в глибоких діжках для зерна, щоб не випадали з розбитих вагонів. До Гадяча доїхали в червні 1945 р. Розвантажилися в полі адже вагони були потрібні іншим переселенцям, і так просто неба чекали ще чотири доби, поки приїхали підводи, що розвезли нас по селах», – згадувала Ганна Олешневич.

Процес адаптації депортованих лемків в Україні був складним. Їх уявлення про переваги радянського життя та колективну власність змінилися відразу на новій місцевості. Перспектива переїздів не лякала закерзонців, оскільки, давала гарантію спокійного проживання в поліетнічному середовищі. Офіційний документ (евакуаційний лист) про зміну місця проживання лемки отримували в Управлінні при РНК в справах евакуації українського та польського населення за поданням обласних виконкомів, котрий ми зафіксували у родині Полянських. Примусове залучення лемків до колгоспів та безоплатна праця не могли не призвести до пасивного опору, що вилився у міграцію в Західну Україну. Наслідком виселення були розірвані сім'ї, втрата привезеного з Польщі майна, нестача продуктів харчування, поширення хвороб і зростання смертності. Люди приїжджали жебраками, частина їх гинула дорогою чи арештовувались радянськими органами охорони через відсутність документів та протиправні дії. Офіційно органами державної влади було прийнято документи, що мали сприяти швидкій адаптації в областях України але багато із запланованих заходів залишились на папері, про що свідчать документи архівів [23, с. 173]. Фонди ДАПО містять: «Списки переселенців по обстеженню их хозяйственно-бытового устройства каждой семьи в отдельности»; «Список переселенців із Польщі в Зіньківський район Полтавської області» (станом на 5 вересня 1946 р.); відомості про виплату грошової допомоги до 1946 р.; «Докладная записка уполномоченного обкома КП(б)У Шокурова, 8 сентября 1946 года» [20, с. 7]. Справами переселенців займалося Управління по справах евакуації українського і польського населення при РНК УРСР (Рада Міністрів), відділи якого були створені при виконкомах Рад. Траплялося, що лемки прибували на призначений для них хутір чи подвір'я, а знаходили там порожнє місце – розповіла Фучко Марія Дмитрівна, 1922 р. н.: « Коли приїхали до села, то побачили, що немає для нас ніяких хат, а жили в бригадських хатах по кілька сімей вкупі». Лемкам видавали замість грошей майно і худобу конфісковану в місцевих жителів. Допомога органів влади, надання майна репресованих в порядку взаєморозрахунків викликали неприязнь населення Зіньківщини до переселенців. У науковій літературі наголошується на поганому стані з освітою депортованого лемківського населення, хоча згідно урядових інструкцій вони мали вчитись, шляхом пропагандистської роботи серед молоді та дорослих. Ліміти на обласні, республіканські та союзні газети лемкам виділялися, проте використані вони не були, оскільки, вони не мали грошей для їх підписки. В. Сергійчук стверджує, що: «недостатня політмасова робота у Дніпропетровській, Запорізькій, Полтавській областях відзначалась рядом державних постанов. Агітаційна робота замінювались жорстким адмініструванням чи втручанням міліції й працівників НКВС» [28, с. 164-166]. Лемки відчували

себе матеріально невлаштованими та психологічно чужими через байдуже ставлення радянської влади до їх побуту. «В архівних даних про надання грошової допомоги за 1946 р. у Зіньківському районі Полтавської області надавався ліміт – 27 000 крб., видано – 18 000 крб. Колгосп імені Кірова прийняв найбільше переселенців – 20 сімей з Лемківщини», – стверджує М. Якименко [33, с. 163]. Лемкиня Ольга Олешневич, що проживала в Лютенських Будищах, а нині – в с. Кунцеве Новосанжарського району Полтавської області та Ганна Олешневич (померла у серпні 2013 р.) згадували: «Коли ми зійшли на станції Гадяч, до нас підійшов чоловік і запрошував сісти на підводи. Пізніше ми дізналися, що то був голова колгоспу в с. Лютенські Будища Шевченко Марко Михайлович. Приїхали до села, будівель для проживання практично не було. Притулялися, хто як міг. Чотирьом родинам прийшлося жити у сільському клубі, а 16 дітей спали на сцені в сіні». Тільки з 1952 р. переселенці мали власні будинки, які самі побудували. Чоловіків Ганни Олешневич та Ольги Полянської Петра та Онуфрія знали як майстрів-покрівельників. Депортовані лемки на Полтавщину сподівалися жити разом, збудувати церкву, тому привезли церковні дзвони. Розкидані один від одного за десятки кілометрів, лемки два рази на рік збиралися разом: на свято Спаса (19 серпня) у с. Лютенські Будища, а на Різдво (7 січня) їхали до села Шилівка Зіньківського району». Такі спогади нам надали нащадки лемків-переселенців у селі Лютенські Будища Тесля Любов Йосипівна та Коваленко Людмила Василівна, котрі є вчителями і працюють у місцевому краєзнавчому музеї в якому створили експозицію про історію поселення лемків на Зіньківщині.

Зазначимо, що нинішнє покоління лемків Зіньківського району Полтавської області пам'ятає розповіді батьків, які були очевидцями соціально-побутової адаптації 1945-1947 рр. на території УРСР. Нам були надані до вивчення краєзнавчі матеріали, інтерв'ю, спогади лемків та їх дітей, організовано зустрічі з місцевими жителями. Завдяки Володимиру Прислонському ми склали таблицю кількісних показників про лемків-переселенців до Шилівської сільської ради станом на 2010 р., за якою виявили 45 осіб переселених у 1945-1947 рр. та живих лемків – 13 осіб. На жаль, на сьогодні їх залишилось 5 осіб. Учителями та їх вихованцями проведено пошукову роботу і підготовлено учнівські наукові роботи на теми: «Життя і доля лемків на Зіньківщині» – загін «Фрегат», Зіньківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 1, керівник: старший вчитель історії Постернак Н.М. (2011 р.); «Історія поселення лемків на Шилівській землі» – загін «Пошук» Шилівської ЗОШ І-ІІІ ступенів, керівник: Сивокінь В.І. (2007 р.). Ми зустрілися з Деркач (Ткачик) Марією, Олешневич Ганною (травень 2013 р.), її сестрою Ольгою – живими лемкинями Зіньківського краю. Під час інтерв'ю вони розповіли нам про лемківські звичаї, традиції в побуті мешканців сіл Лютенські Будища, Шилівка, Петрівка, Бірки,

Зінькова, де проживають сьогодні їх діти та внуки. Нами записано їх говірку, зафіксовано речі, фото, оригінали документів про переселення. Головою Полтавського обласного товариства «Лемківщина» Миколою Ткачиком, головою Полтавського відділення Товариства «Україна – Світ» Вірою Кошовою та працівниками обласного телебачення «Лтава» створено документальний фільм «То була операція «Вісла», який розповідає про історію переселення лемків села Кам'яна Ново-Санчівського повіту Краківського воєводства в Україну, зокрема на Полтавщину.

Особливості історичної розвитку, етнокультурні взаємозв'язки з словаками, поляками, угорцями викликали появу у традиційно-побутовій культурі лемків ряд специфічних особливостей. О. Турчак зазначає «на Лемківщині не існувало усталеної системи землекористування. Поділ землі проводився на «ріллі», що довгою, широкою смугою тягнулися від господарських будинків по обидва боки до границі сусідніх сіл. Рілля включала біля 30 моргів поля (1 морг – 0,6 га). До неї входила орна земля, сіножать, пасовисько, неужитки і ліс. Лемки висаджували картоплю, капусту, цибулю, часник, моркву, петрушку, сіяли жито, пшеницю, овес, буряки, гарбузи, квасолю, боби, горох, просо, кукурудзу, вирощували корови, коні, вівці» [31, с. 28]. Мешканці села Кам'яна Краківського воєводства (Польща), переселені на Полтавщину, зокрема на Зіньківщину займалися також землеробством і тваринництвом, маючи малі ділянки землі.

Лемки, які сьогодні проживають у селах Лютенські Будища й Шилівка Зіньківського району Полтавської області розповідають, що крім основних галузей господарства існували допоміжні: збиральництво, пасічництво, ремесла: гончарство, ткацтво, теслярство, різьблення, каменярство, дротарство, шкіряні (чинбарство, лимарство, кушнірство), лісові промисли (виготовлення поташу, гонту для покриття громадських споруд). Лемки були вмiлими пасічниками, збирачами ягід та грибів. «За виручені від продажу ягід та грибів гроші купували речі: взуття, одяг, прикраси», – оповідали переселенці. Лемківські села розташовувалися на низьких терасах по гірським долинах, берегах річок. Хати стояли вздовж та боком до головної дороги, вікнами до вулиці, маючи під'їзди до обори (подвір'я), котра загороджена садком-квітником або городом-пасікою [7, с. 58]. Хижі (хати) будувалися з ялиці, сосни, а стіни з смерекового бруса, котрі були відсутніми на Зіньківщині, тому замінювались місцевими будівельними матеріалами. Архаїчною ознакою житла лемків є однорядне об'єднання під спільним високим чотирихилим солом'яним дахом, житлового приміщення (іздебки) з господарськими спорудами: сіней («боїско»), комори, стодоли, хліва, стайні, возівні, загати. На Лемківщині просять гостя до хати: «Просимо, хай любитьсья, ходте до хижи, на дворі не будете стояти, бесідувати», – зазначає Микола Ткачик. Житло лемки

оздоблювали різьбленням, побілкою, розписували зрубні стіни, одвірки, двері, а ворота білою або зеленкувато-жовтою глиною, яке було відоме лемкам Зіньківщини. Інтер'єр лемківської «хижі» вирізнявся напрямом отвору печі, куди саджали горщики з їжею та випікали хліб. Піч розміщувалась у кутку між сінешною та тильною стінами хати біля дверей. Уздовж тильної стіни ставили ліжко, а під вікнами причілкової стіни – лаву і стіл, вікно мало дев'ять полотен скла. На причілковій стіні розміщували ікони, писані синьо-червоним рослинним орнаментом картини, які ми зафіксували у помешканнях лемків-переселенців. В інтер'єрі хижі видовжену форму мав над припічком перед печі, комин – «цівка».

У лемків побутували специфічні елементи декору видів традиційного вбрання, які прикрашалися вишивкою з листків, квітів, пуп'янків і стрічкових композицій з геометричним орнаментом. Кольорова гама декору представлена червоним, темно-синім, чорним, зеленим, фіолетовим та жовтим кольорами. Лемкині одягали сорочку, спідницю (літник, кабат), горсет, камізельку, куртаки, гуні обрамовані білим, червоним, зеленим сукняним шнурком, довкола шиї й рукавів, чугані, киреї; носили чеpecь або хустку (фацелик), взувалися в черевики, постолі, високі чоботи з підківкою на каблучці, оббиті цвяшками. «Святкову сорочку шили з лляного білого полотна, вишивкою на рукавах, мереживом, призбирану при шиї і манжетах, до низу звужена, з застібкою, а повсякденну – із конопляного полотна, менш вишивану, з ширшими рукавами та низьким комірцем. Взимку до шлюбу, на свято одягали кирею, а в повсякденні – кожушки з кольоровими нашивками, ногавиці, ходаки. Серед прикрас були дукати, пацьорки (намисто з коралів зеленого, жовтого, голубого, фіолетового, червоного, чорного кольору). Газдині (жінки) одягали білі чи чорні пацьорки, волосся скручували у кільце – «хімлю», кладучи на неї чіпчик, зв'язували його довкола голови та під шию, а хустку під бороду. Дівчата носили вінок із барвінку зі стрічками, штучними квітами, золотими й срібними бляшками. Гроші тримали в хусточці чи гаманці – пуляресі», – розповіла нам Марія Деркач (1934 р. н.). Чоловіки носили сорочку з білого льняного полотна в свято, а з конопляного в будень з розпіркою на плечах, вузьким коміром, що застібався на зав'язку; камізельку голубого кольору, лейбик із вишивкою й двома рядами гудзиків, гачі з полотна, ногавки; взимку – білі штани з сукна, що трималися на вузькому шкіряному поясі та широкому – чересі. Головними уборами є: чорний капелюх з заокругленими крисами вгору, сукняна, бараняча шапки. Лемко одягав гуню з вирізом на стегнах, спині, сердак, «чуганю» – довгий плащ з коричневого сукна, прикрашений френдзлями, взував високі чоботи, черевики [31, с. 162].

У харчуванні лемків Полтавщини важлива роль належить борошняним стравам та хлібові із вівсяного, ячмінного, житнього,

кукурудзяного борошна. Головною овочевою культурою у лемків є картопля («ком пера»). Про важливість картоплі свідчить приповідка: «Лемко тогди лем весел, коли бульба єму зародиться», – зазначає Володимир Прислонський. Лемки вживали рибу, м'ясо, плоди та лісові ягоди, кропиву, щавель, гірчицю, сіль, цукор, лавровий лист, шафран, алкогольні напої, молоко, коров'ячий сир, бринзу, сметану, олію, а заможні лемки вживали рис, чай, каву. Інтенсивність і калорійність харчування лемків зумовлені порами року, пісними чи скромними днями, заможністю селянина. Горяни харчувалися три рази на день, а під час польових робіт переходили на чотириразовий прийом їжі. Між обідом та вечерею був «оловрант» (полуденок). Процес приготування та споживання їжі, зберігання, транспортування продуктів пов'язаний із посудом та начинням про який розповіли респонденти Зіньківщини. У побуті лемків поширений дерев'яний, глиняний, менше – металевий і скляний посуд. Варили страви на припечку перед челюстями печі на відкритому вогні у горщику. На початку ХХ ст. замість глиняних з'являються металеві ложки, «залізники», «баняки», полив'яні ринки «шерпінки». Начинням для приготування страв була колотівка, в якій товкли картоплю, квасолю, горох, а в мисці на мак терли часник, сир, мак, відціджували рідину в «дірявці». Їли лемки із глибоких мисок дерев'яними ложками круглої форми, а «варехою» насипали страву. Тісто на хліб замішували у кориті чи діжці, а саджали у піч на дерев'яній лопаті – «пасчаній опаті» вживаній у говірці й побуті лемків Полтавщини. Зберігали молоко у глечиках, у горнятках, коновці з накривкою. Масло збивали у масничці, відтискали сироватку «сирником». Бринзу складали у дерев'яну «гелетку». Капусту квасили у діжці – «гордів», а сікли її ножами («косаками») на шатківниці («коблик»). Алкогольні напої тримали у «боклазі», «плетінках», пили їх чаркою «погарік». Для перенесення їжі, води використовували «кондак», «двійнята», «трійнята», «четвірнята». Зазначимо, що матеріальна культура лемків мала архаїчні риси побутування в Зіньківському районі Полтавської області серед переселенців із Польщі та їх нащадків у 1950-80-х рр. була нівельована серед автохтонного населення завдяки політиці владних структур радянської доби. Автентичні речі побуту депортованих лемків із Польщі зберігаються у їх нащадків як раритет чи експонат у краєзнавчому музеї села Лютенські Будища.

Сукупність норм моралі, звичаїв, обрядів, традицій, вірувань набутих людьми у процесі тривалої громадської діяльності, ідентифікація особи у суспільстві складають зміст духовної культури українців. «Проблеми національної ідентичності є сьогодні актуальними і зачіпають смисложиттєві основи існування кожного народу», – зазначає Л. Нагорна, твердження якої обґрунтовує І. Любчик [19, с. 98]. Зауважимо, що собливості етнополітичного розвитку лемків, вплинули на становлення їх

національно-культурної ідентичності на прабатьківщині й в досліджуваному нами Зіньківському районі після депортації із села Кам'яна Краківського воєводства (Польща). Серед документів лемків-переселенців, нами зафіксовано свідоцтво про закінчення школи в с. Кам'яна Ново-Санчівського повіту на ім'я Ольги Полянської, де викладалась українська мова нарівні з польською. «На межі ХІХ–ХХ ст. лемки перебували у стані кризи національної ідентичності, яка проявлялась у їх релігійній приналежності. «Етнополітичні процеси, релігійний фактор набував вигляду ідентифікаційної домінанти на території Лемківщини, а греко-католицьке віросповідання було першочерговим проявом руськості», – наголошує І. Любчик [19, с. 99]. Переломним моментом у формуванні національної ідентичності лемків були події 1918-1919 рр. у Західній Україні. На початку 1920-х рр. розпочався етап становлення національної ідентичності лемків завдяки діяльності громадсько-культурних товариств «Просвіта», а в 1930-х рр. поширенню серед них української періодики й діяльність педагогічного товариства «Рідна школа». Лемки маючи важке соціально-економічне становище не в змозі були переплачувати пресу, тому з грудня 1932 р. 500 лемків отримували безоплатно часописи. Із збільшенням та активізацією роботи українських осередків спостерігалось зростання національної свідомості населення, свідченням цього є утвердження етноніму «українець». У вересні 1933 р. в школах було запроваджено лемківський буквар та щорічні курси для польських вчителів. Передбачалось відмежувати лемків від впливів націоналістів і піддати їх впливу польської культури, що в результаті мало привести до повної їх полонізації. Через церкву й релігійність лемків, було зроблено спробу внести національний розлад. На середину 1930-х рр. перехід лемків до православ'я припиняється, – стверджує І. Любчик [19, с. 100].

Ряд звичаїв і обрядів лемків-переселенців зумовлені поширенням серед них греко-католицького віросповідання. Центром духовного життя лемків була церква. «На свята і в неділю сходилися помолитися. У 1950-х рр. у Зіньківському районі (Полтавщина) зруйнували церкви і лемки ходили в м. Гадяч за 50 кілометрів, де священником був родич Миколи Ткачика лемко Іванович. У ній хрестили всіх, хто народився з переселенців у Зінькові. Його син В'ячеслав мав приход у м. Котельві. «Олешневичі зберігали дзвін, привезений з Кам'яної і лемківська громада вирішила віддати його в один із храмів Полтави. В м. Зінькові у 1990-м р. збудовано Хресторіздвяну церкву – скарбницю нашої духовності в якій можна зустріти наших людей», – оповідав М. Ткачик (1957 р. н.). Найстаріша лемкиня Зіньківщини Ганна Олешневич розповіла, що лемки дуже віруючі люди: «В нашому с. Кам'яна була хороша церква, яку будував мій батько, Полянський Демид. У церкві було три дзвони – маленький, середній і великий «Святий отець Миколай», аби ми відлили

цей найбільший дзвін, лемківська громада в Америці зібрала кошти і передала нам. На початку ХХ ст. багато людей наших їздили на заробітки до Америки, дехто там і лишився. Мій дід сім разів там побував, а Онуфрій – разів п'ять. Коли в 1940 р. в наше село прийшли німці, то наказали віддати дзвони аби переплавити їх на кулі. Ми їх заховали, і здолав той дзвін далеку дорогу від Кам'яної до Лютенських Будищ. Довго лежав він у хліві під брикетом, а земляк Прислонський вмовив подарувати дзвін одній із полтавських церков у Свято-Макарівський храм в Полтаві». У 1982 р. лемки звернулись до владики Полтавського Феодосія з пропозицією передати дзвін в церкви м. Полтави. Вилитий у Вашингтоні в 1927 р., вагою 480 кг заробітчанами дзвін «Святий Миколай» був перевезений до Свято-Макарівського собору, де перебуває на сьогодні.

Серед автентичних речей лемків-переселенців родини Миколи Ткачика, ми зафіксували церковну книгу «Часослов» та листівки на релігійну тематику, котрі переглядаються через специфічний пристрій, що має назву «решпектив» привезений з Америки у 1927 р. Лемкиня Деркач (Ткачик) Марія 1934 р. н. зазначила: « я належу до переселених лемків із с. Кам'яна Ново-Санчівського повіту Краківського воєводства. Серед особистих речей зберігаю ікону та фотографії. Ходили до церкви на Різдво та Великдень і зараз ходимо. Знаходились до ночі в церкві, в гості не ходили, готували 12 пісних страв на Святвечір 6 січня. Паску святили в церкві, а не надворі як зараз. Перед святами дітей водили із школи в церкву і вони говіли навколюшки, тричі обходили церкву. Ходимо до церкви в неділю та на храмові свята обов'язково. В церкві вінчаємося та прощаємося із небіжчиком, якого відправляє священник. На поминальні дні після Паски чи на похорон готуємо страви на цвинтар, зносимо продукти в складчину: кутя з пшениці, хліб, пироги, цукерки, варимо капустак, локшину, розтеранку, курятину, свинину, узвар, кисіль молочний (крохмал). Лемки переселені на Полтавщину, були православні, хоча їх предки належали до греко-католиків, адже у селі Кам'яна існувала дерев'яна недіюча уніатська церква, то вона була перевезена до Львова під музей». В селах Полтавщини лемки та їх нащадки відвідують сьогодні церкви Московського патріархату. Нині, священником Хресторіздвяної церкви у м. Зінькові є Іван Бабич. Син лемкині Ганни (Полянської) Олешневич Іван (1948 р. н.), нам розповів, що й сьогодні: «читаємо Закон Божий, справляємо великі свята за місцевою традицією. Ми всі православні, все робимо по-церковному. Святкуємо народження дітей, внуків, їх весілля, відбуваємо похоронні обряди за місцевими традиціями села Лютенські Будища». Опитування переселенців показали, що ікони розміщувались на стіні лемківського житла, чи біля ліжка, а не на покуті, вони не обрамлювались рушниками як у місцевого населення. Перед іконами знаходились у вазах паперові чи польові квіти та лампадка.

«Серед жанрів лемківського фольклору важливе місце займали трудові пісні», – зазначає Я. Бодак [2, с. 46]. Вони пов'язані із польовими роботами, оскільки, за традицією лемки співають їх по дорозі в поле чи додому. Ольга Олешневич 1938 р. н. розповіла нам про копальницькі пісні, які виконуються під час обкопування й викопування картоплі, наприклад: «Повудне, повудне, ой повудне неє ци газдиня гмерва, ой ци ей дома неє? Дома она, дома, ой лем не хоче дати, хоче полуденок, ой з вечерком зогнати! Копайте, копайте, ой мої копальниці, повна фляжка, повна, ой в газди на полици. Фляжка на полици, ой честунок на столі, копайте, копайте, ой копальниці мої». До трудових пісень відносять жнивварські пісні, які виконують під час обжинок. Після переселення лемків в Україну пісні-діалоги загинули як жанр лемківського фольклору.

Весільна обрядовість належить до етнокультурних явищ, у яких збереглися архаїчні уявлення та вірування, елементи історичних форм шлюбу та сімейних відносин, що дозволяє репрезентувати духовну культуру лемків-переселенців. Марія Ткачик (1934 р. н.) розповідала про весілля у селі Кам'яна Ново-Санчівського повіту: «Свадьби були по вівторках і четвергах, а в суботу «гойкали» – не можна свадьбу робити. Вінчалися в той день, коли мало бути весілля. Гости́на була в молодій і в молодого. Сповідалися за тиждень перед весіллям, цього звичаю дотримуються й тепер. Запрошували на весілля за тиждень два хлопці – «звачі» з колачем, обвитим рушником і кольоровим папером. Ходили сватати тато з мамою, інколи родичі молодого. На світанки (сватання) ходили пізно ввечері, або дуже раненько, щоб менше бачили, щоб ніхто не перейшов дороги. Молода, коли була згодна, то брала від мами колач, цілувала і вертала їй дар за дар – свій колач в рушнику». Традиційно весілля розпочиналося з обряду «вінкоплетіння»: у вівторок чи четвер йшли за барвінком, плели його, а свашка з старостою танцювали й співали. «Староста клав вінок молодій на голову, танцював з ним кладучи його на тарілку, а молодій прикріплювали білий купований вінок клали на чоло, а барвінковий прикріплювали ближче до тімені». До вінця молода йшла з розпущеним прибраним волоссям на потилиці», – зазначала Є. Гайова [4, с. 82]. Ганна Олешневич (1923 р. н.) згадувала, що «на Зіньківщині одружувалася в білому одязі: вишита сорочка, фартух, вінок з кольоровими квітками, але звісно в місцевому вбранні, бо були бідні».

Соціонормативна культура лемків розумілася як спілкування між «своїми» й «чужими», регламентувалося правилами поведінки, гостинністю, яка в українському середовищі формувалася у відповідності з міфологічними уявленнями й мораллю – добрим ставленням до ближнього. Релігійність, працьовитість, взаємоповага у сім'ї, святкова трапеза для гостей ідентифікують лемків-переселенців серед полтавчан. Престижність голови родини, поважне ставлення до матері підкреслювалося формою

звертання на «Ви», тато – «няньо», мамо – «ненько». З особливою пошаною лемки ставляться до свояків, кумів, весільних і хрещених батьків, котрі були не менш шанованими ніж найближчі родичі. Основою побутових святодійств українця був не церковний, а аграрний календар, який регулював усі аспекти життя селянина. Приказка «Святий Юрій землю відмикає, святий Петро жито зажинає, святий Ілля у копи складає» свідчить про трудову діяльність лемків. Зауважимо, що календарно-родинна обрядовість є консервативною сферою традиційно-побутової культури лемків, відображає їх громадський побут, сімейні відносини, світогляд, психологію, мораль, що ідентифікує лемківську громаду серед жителів Зіньківщини (Полтавщини), поєднує з українцями. За ініціативи районної адміністрації в особі заступника голови Зіньківської райдержадміністрації Олександра Терещенкова та голови Полтавського обласного товариства «Лемківщина» Миколи Ткачика 1 травня 2011 р. в селі Лютенські Будища Зіньківського району Полтавської області відбувся І-й Міжрегіональний фестиваль лемківської культури «Барви Лемківщини», на якому запалала Перша лемківська ватра на Лівобережній Україні. Фестиваль зібрав почесних гостей: голова Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Олександр Венгринович, заступник голови Львівської обласної організації Всеукраїнського товариства «Лемківщина» Ярослав Козак, член правління Київської обласної організації Іван Челак, поет зі Львова Богдан Пастух, співачка з міста Чорткова на Тернопільщині Марія Вудка, поет із Шилівки Володимир Прислонський. Почесною гостею була 87-річна Ганна Олешневич, найстарша лемкиня Зіньківщини, з покоління людей, яким долею судилося зазнати образи від виселення із батьківської землі. Отець 10 округу Іоан Бабич відслужив молебень. Гостей фестивалю, членів родин лемків-переселенців розважали фольклорні колективи Полтавщини та дует «Яворина» (Ільїни Геннадій та Ірина), в репертуарі якого є 30 лемківських пісень, які входять до «Антології лемківської пісні». Біля сцени розміщувались авторські сувеніри, привезені народними майстрами Полтавщини. У травні 2006 р. «Яворина» представляла Україну на Світовому конгресі лемків та IV-му Міжнародному фестивалі лемківсько-русинської культури в Польщі, 3-4 червня 2006, 2007-2010 рр., VIII-му Всеукраїнському фестивалі «Дзвони Лемківщини» в м. Монастирську Тернопільської області в якому брали участь артисти, професійні та аматорські колективи, виконавці з 14 областей України, м. Києва, Польщі й Словаччини. На ньому була присутня й делегація лемківської громади з Полтавщини на чолі з Миколою Ткачиком, головою Полтавської обласної організації Всеукраїнського товариства «Лемківщина». «Наше минуле ми згадуємо завжди, а наше майбутнє – це наші діти і внуки, яким ми мусимо передати лемківську культуру. Ми хочемо передати сьогодні нашу реліквію і

святиню «Часослов», книгу 1837 р., в якій зібрані молитви, що звучали в с. Кам'яна під час Служби Божої. «Часослов» походить із церкви святої Параскевії с. Кам'яна Ново-Санчівського повіту, був перевезений Прислопським Петром в село Шилівка на Зіньківщину під час переселення з Польщі», – зазначав Микола Ткачик.

Лемківська ватра вдруге запалала у Лютенських Будищах 1 травня 2012 р. де відбувся II-й Міжрегіональний фестиваль лемківської культури, який набув обласного статусу та став традиційним щорічним святом на Зіньківщині. Ватра як символ свято-дійства «Барви Лемківщини» запалюється з рук голови Полтавської обласної організації Всеукраїнського товариства «Лемківщина» М. Ткачика та голови ради районної організації ветеранів, сина лемка-переселенця В. Прислонського. На шкільному стадіоні села Лютенські Будища збираються місцеві лемки та з областей України, щоб поспілкуватися, переповісти розповіді батьків, дідусів про лемківські традиції та звичаї, поспівати пісні, які стають популярними і ввійшли до репертуару видатних співаків України. Поціновувачі декоративних та ужиткових речей мали змогу придбати уподобане на виставці виробів народних майстрів. Розмаїття сувенірів вражало гостей регіонального фестивалю: ляльки-мотанки, керамічні вироби: іграшки, макітри, горщики, горнята, тарілки, вишиванки, різьблені речі, мальовані і вишиті картини, лемківські писанки. Проводився майстер-клас із писанкарства та лялькарства. Різновидом декоративно-прикладного мистецтва лемків є писанка – символ Великодня. «Найдавніші і найпростіші елементи лемківського орнаменту – це писанки, які навчила писати мене мати», – говорив В. Прислонський. В них домінує один колір, інколи трапляється два: коричневий і жовтий та їх комбінації. У краєзнавчому музеї Лютенських Будищ знаходиться колекція писанок, які виготовлялись лемками-переселенцями. Жителі села Кам'яна Краківського воєводства були талановитими майстрами з виготовлення писанок, адже свято Великодня було знаковим дійством для лемків та їх дітей і внуків. У віршах В. Прислонського читаємо: «Лежать переді мною писанки, мов сонце червоні, білі, жовті кольори. І раптом залетіли у віконце приємні спогади дитячої пори. Пекла матуся Паски Великодні високі, зверху круглі, мов земля. Розписувала писанки напередодні, а я за цим спостерігав здаля... Ці спогади не раз мені наснилися. Пройшли не дні, не місяці – роки. Немає мами, писанки лишилися – творіння її серця і руки» [26, с. 66-67]. Майстерність слова й пензля Прислонський демонстрував на фестивалях Лемківської культури в Монастирську, Львові, Зіньківщині, виставляючи вироби декоративно-прикладного мистецтва – маркеру регіональної ідентичності лемківської громади на осуд людям не байдужим до традиційної культури українців. В поемі «Лемки Зіньківщини» Володимир Петрович пише: «Лише наприкінці ХХ ст. про депортацію

українців із Польщі стали говорити, писати, знімати фільми. У дитячі роки я чув розмови, спогади моїх батьків, родичів про життя на Лемківщині, про поневірання під час переселення, про нелегке пристосування до умов проживання на новому місці» [25]. Поема документальна, імена, прізвища людей, назви населених пунктів не вигадані, а дійсні. Твори поета, який має лемківське коріння, друкуються в регіональних виданнях: у районній газеті «Голос Зіньківщини», в обласній – «Зоря Полтавщини», в збірці: «Село – моє життєве кредо» [26].

Зазначимо, що сучасні етнічні процеси в Україні, зокрема на Полтавщині, супроводжуються піднесенням національної свідомості громадян, зростанням соціальної мобільності населення, формуванням спільних рис його традиційної культури та побуту внаслідок збереження й трансформації регіональної ідентичності українців у державі. Лемківські сім'ї передавали з покоління в покоління свою самобутню культуру, пам'ять роду. Простеживши культурний розвиток лемків на Полтавщині, на прикладі лемківської громади в Зіньківському районі Полтавської області, стверджуємо, що незважаючи на спроби асиміляції, денационалізації, депортацію етнографічна група українців збереглася в Західній Україні. Серед форм трансляції етнокультурної спадщини лемків у Зіньківському районі Полтавської області сьогодні є Міжрегіональний фестиваль «Барви Лемківщини», який став формою збереження регіональної ідентичності лемків-переселенців із с. Кам'яна Ново-Санчівського повіту Краківського воєводства (Польща). Переживши труднощі, переселенці поступово вкорінювалися, їх рятувала працелюбність, витривалість, допомога земляків. Нове етнічне середовище негативно вплинуло на розвиток етнокультури: спричинило часткову, а з часом повну втрату звичаїв, традицій, одягу, ремесел: обробки дерева, каменю, будівництво хиж з мальованими вінцями, лемківської говірки, крім релігійності й світогляду. Влада в радянську добу не дозволила популяризувати традиційну культуру лемків, але українське середовище сприяло збереженню національної ідентичності депортованих лемків. Останні носії лемківської спільноти на Зіньківщині, яка була до 2013 р. найчисельнішою на території Полтавщини нині знаходяться під загрозою зникнення, ідентифікують себе українцями, а не поляками.

Джерела та література:

1. Бата А. 40 років Музею лемківської культури в Зиндранові. Львів : СПОЛОМ, 2009. 36 с.
2. Бодак Я. Лемківські трудові пісні-діалоги. *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 6. С. 46–55.
3. Вагилевич І. Лемки мешканці західного Прикарпаття. *Народна творчість та етнографія*. 1965. № 4. С. 75–80.

4. Гайова Є. Лемківське весілля. *Народна творчість та етнографія*. 2008. № 1. С. 80–88.
5. Гошко Ю. Дослідження Лемківщини на сучасному етапі. *Аннали Лемківщини / Фондація дослідж. Лемківщини*. Кліфтон, 2001. Ч. 6. С. 217–222.
6. Гошко Ю. Г. Населення Українських Карпат XV–XVII століть. Заселення, міграції, побут. Київ : Наук. думка, 1996. 208 с.
7. Данилюк А. Будови тут зводили довжелезні. *Наука і суспільство*. 1991. № 7. С. 58–59.
8. Депортація у західні землі України кінця 1930-х – початку 50 рр. : документи, матеріали, спогади : у 3 т. Львів, 1998. Т. 2: 1946–1947 рр. 175 с.
9. Зілинський І. Праці про говірки Лемківщини (від Попраду до Ослави). Горлиця : Об'єднання лемків, 2008. 255 с.
10. Карпенко І. Хто і звідки ж походить назва лемки? *Народознавчі Зошити*. Львів, 1997. Зошит 6. С. 353–357.
11. Кіцак В. Депортація українців Польщі в УРСР: історіографія проблеми. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль, 2000. Вип. 10. С. 296–299.
12. Кіцак В. Доля переселенців із Закарпаття. Соціально-психологічна адаптація на Тернопільщині у 1944–1947 рр. Тернопіль : Український світ, 1999. С. 35–38.
13. Кіцак В. Розселення українців Польщі в УРСР. *Молода нація* : альманах. Київ, 2000. № 1. С. 96–122.
14. Красовський І. Лемки – етнографічна група українського народу. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1969. № 4. С. 21–25.
15. Красовський І., Солинка Д. Хто ми лемки. Львів : вид-во обл. упр. по пресі, 1991. 46 с.
16. Красовський І. Лемківщина у творчості Івана Франка. *Лемківський календар за 2011 рік*. Львів, 2011. С. 40–42.
17. Лемкин Н Ф. История Лемковины. Юнкерс ; Нью-Йорк : Изд-е Лемко-Союза. 1969. С. 16–24.
18. Лемківщина. Земля – люди – історія – культура : у 2 т. / [гол. ред. Б. Струмінський]. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : НТШ, 1988. Т. 1. 1988. 568 с. ; Т. 2. 1988. 495 с.
19. Любчик І. Становлення національної ідентичності лемків. *Київська старовина*. 2006. № 3. С. 80–97.
20. Межею чужини розірване життя: депортація лемків із Польщі в Україну 1944–1947 рр. / за ред. М. А. Якименка. Полтава : Сімон, 2007. 100 с.
21. Мушинка М. Лемківська ватра в Ждині – під суцільним дощем. *Лемківський календар за 2011 рік*. Львів, 2011. С. 63–66.
22. Наконечний В. М. Історична доля та культурне відродження лемків. *Етнічна історія народів Європи*. Вип. 22. Київ, 2007. С.85–90.
23. Наконечний В. М. Лемки в XX столітті: життя на етнічних землях та в нових геополітичних умовах : дис... на здоб. наук. ступ. канд іст. наук : спец. 09.00.12 «Українознавство». Київ, 2009. 211 с.
24. Оленіч І. Доля Лемківщини. Львів : Каменяр, 1992. 119 с.
25. Прислонський В. Лемки Зіньківщини. Зіньків : б/в., 2011. 36 с.
26. Прислонський В. Село – моє життєве джерело : зб. віршів. Полтава : Полімет, 2012. 104 с.
27. Різніченко С. Депортація лемків з території Польщі в Україну в період з 1944 по 1946 рр. *Злагода*. 2002. № 2. С. 16–17.

28. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. Тернопіль, 1997. С. 164–166.
29. Сорока Ю. Переселення українців з етнічних земель і польського населення з УРСР (1944–1946 р.). *Етнічна історія народів Європи* : зб. наук. праць. Київ, 2001. Вип. V. С. 95–99.
30. Спомнеш моє слово. Лемківські приповідки. Тернопіль : Астон, 2008. 88 с.
31. Турчак О. В. Сільська громада у лемків (1866–1939 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.05 «Етнологія». Львів, 1996. 227 с.
32. Худащ М. Походження етноніма лемки. *Народознавчі Зошити*. Львів, 1995. Зошит 5. С. 279–290.
33. Якименко М. Депортація українців із Польщі на Полтавщину в 1944-1945 рр. її соціально-економічні наслідки. *Березіль*. 1998. № 1. С. 162–169.
34. Янко М. У кожній писанці – сонце. Лемківська громада у вирі важливих подій. *Лемківський календар за 2011 рік*. Львів, 2011. С. 58–62.

УДК 911 (1 – 22) (477.53)

ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ ПОСЕЛЕНСЬКОЇ МЕРЕЖІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**Олександр Федій
(м. Полтава)**

Розглядаються особливості становлення сільських поселень Полтавщини протягом всієї історії формування території регіону та розкриваються чинники розселенського процесу. Конкретизується локація виникнення та розвитку поселень. Розглядаються природно-кліматичні чинники, що впливали на господарські заняття та їх зв'язок з природними умовами. Визначається роль козацької колонізації Полтавщини, розвитку ремесел і торгівлі у розширенні мережі поселень.

Ключові слова: сільське розселення, поселенська мережа, сільські поселення.

Історичний метод є одним з головних у дослідженні розселення населення по території. Його кінцевою метою є відображення історичної обґрунтованості багатьох рис сучасних поселень, виявлення закономірностей поселенського процесу, прогнозування формування поселенської мережі на основі вивчення динаміки елементів розселення. Розселення населення надзвичайно складне та багатогранне явище, яке розвивається протягом тривалого історичного періоду під впливом природно-географічних та соціально-економічних чинників. Необхідність розглядати розселення та утворені поселення в їх історичному розвитку зазначив В.П. Круль, наголошуючи, що вивчення поселення без попереднього аналізу заселенських процесів відірве сам результат від вияву його динаміки [2, с. 186].

Територія Полтавщини в різні часи була заселена скіфами, сарматами антами, входила до складу Київської Русі, була місцем